

УДК 811.161.2'373.2

КОЛЕСНИК Наталія – доктор філологічних наук, завідувач кафедри історії та культури української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна (n.kolesnyk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4917-8008>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.14>

Бібліографічний опис статті: Колесник, Н. (2023). Власні назви в українському пісенному фольклорі: до проблеми семантики. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 53, 113–120, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.14>

ВЛАСНІ НАЗВИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПІСЕННОМУ ФОЛЬКЛОРІ: ДО ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі семантики власних назв, зокрема особливостям лексичного значення народнопісенних онімів. Незважаючи на те, що початки дослідження семантичного статусу імені сягають ледь не доби античності, мовознавці й досі в поглядах на цю проблему не можуть дійти згоди. Труднощі вирішення цього складного питання зумовлені багатьма як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До об'єктивних, окрім властивих онімам засадничо особливостей сигніфікації, віднесемо: залежність характеру онімної семантики від специфіки референції в межах різних онімних розрядів і класів; різну реалізацію смислових потенцій власної назви на рівні мови й мовлення; відмінні умови онтологічного буття власної назви на різних етапах розвитку української системи називання тощо. До суб'єктивних чинників належить вибір різних підходів до розгляду питання специфіки лексичного значення онімів. З цього приводу особливий інтерес для дослідника задекларованої проблеми мають фольклорні власні назви, семантична специфіка яких насамперед виформовується відповідно до семантичної специфіки власної назви загалом, а, з іншого боку, зазнає трансформацій у лоні фольклорної мови як такої.

Проведений аналіз засвідчив, що семантичний потенціал фольклорних власних назв у пісенних текстах доволі різний. З одного боку – змінні, контекстуально-специфічні оніми. Обсяг їхнього інтенціоналу коливається від мінімального – інформації про семантичний клас, до якого належить позначуваний ними референт (якщо йдеться про буття цих назв у друкованих текстах) і до максимального під час конкретного виконання тексту, коли обсяг їхньої інформаційної насиченості може перевершувати інтенціонал загальних назв. Інші фольклорні оніми – це оніми-константи, унікально-специфічні найменування з потужним конотативним потенціалом, чією багату семантичну структуру формують мовні, мовленнєві й позалінгвальні компоненти.

Вважаємо, що вивчення особливостей семантики фольклорних онімів поглибить розуміння семантичного статусу власних назв, механізмів та принципів онімної номінації загалом та матиме сприятливий вплив на розуміння природи оніма як такого.

Ключові слова: ономастика, семантика оніма, фольклорний онім, інтенціонал, референт.

KOLESNYK Nataliia – Doctor of Philological Sciences, Head of the Department of History and Culture of the Ukrainian Language, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2, Kotciubynsky Str., Chernivtsi, 58012, Ukraine (n.kolesnyk@chnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1148-3867>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.14>

To cite this article: Kolesnyk, N. (2023). Vlasni nazvy v ukrainskomu pisennomu folklori: do problemy semantyky [Proper names in Ukrainian song folklore: an issue of semantics]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 53, 113–120, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.53.13> [in Ukrainian].

PROPER NAMES IN UKRAINIAN SONG FOLKLORE: AN ISSUE OF SEMANTICS

Summary. *The article is dedicated to the issue of semantics of proper names, in particular, peculiarities of lexical meaning of onyms of folk songs. Despite the fact that the studies of semantic status of a name go back to ancient world, linguists cannot reach an agreement on the issue. Difficulties to solve the issue are stipulated by the many objective and subjective factors. We attribute to objective ones, apart from the onyms proper peculiarities of signification, such features as dependence of character of onym semantics on specifics of reference within different onym types and classes; different realization of sense potentials of a proper name on the level of language and speech; perfect conditions of ontological existence of a proper name on different stages of the development of the Ukrainian naming system, etc. We attribute the selection of different approaches to treatment of the specific features of lexical meaning of onyms to subjective factors. A special interest for a scholar of the issue have folklore proper names, semantics of which is formed in accordance with semantic specific features of a proper name in general, and, on the other hand, undergoes transformations in folklore sublanguages.*

The performed analysis indicated that semantic potential of folklore proper names in song text is quite different. On the one hand, they are changeable, contextually specific onyms. The scope of their intension vary from minimal – the information on semantic class to which the referent belongs (if we speak about the existence of these names in printed texts), to maximal during reading/presenting the text – when the scope of their informational intensity may surpass the intension of common names. Other folklore onyms are onyms constants, unique specific names with powerful connotative potential whose rich semantic structure is formed by language, speech and extra linguistic components.

We believe that the study of peculiarities of folklore onyms will broaden the understanding of semantic status of proper names, mechanisms and principles of onym nomination in general and will have positive influence on the understanding of the nature of onym as an entity.

Keywords: *onomastics, onym semantics, folklore onym, intension, referent.*

Постановка проблеми. Обговорення проблеми наявності / відсутності семантики у власних назв триває вже щонайменше кілька століть. Початки послідовного обстоювання асемантичності оніма в науковій літературі пов'язують з ім'ям англійського логіка Дж. С. Мілля, а саме з його працею 1843 року «Система логіки силогістичної та індуктивної». Протилежною йому думки дотримувався інший англійський логік Х. Джозеф, який протиставив міллівському розумінню власної назви як позначки, хрестика розуміння її як слова із значно більшою інформативністю. Але передісторія появи таких студій значно давніша: відомо, що оніми як особливий клас слів виокремлені ще стоїками, а до цього давньогрецькі філософи Геракліт і Демокріт висловлювали протилежні погляди на при-

роду імені: йшлося про природний зв'язок слова й позначуваної ним речі або про називання на власний розсуд, за згодою, тобто про різну семіотичну сутність назв, зокрема й власних. Отже, перші спроби осягнення феномена власної назви можна пов'язувати ще з добою античності.

Проте, незважаючи на таку тривалість наукової дискусії, проблема семіотичного статусу оніма, особливостей його лексичного значення все ще залишається невирішеною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві сьогодні існує чимало як ґрунтовних, так і часткових, принагідних оглядів стану справ у цій царині. Усі вони, без винятку, констатують складність проблеми та відсутність одностайності у поглядах на неї (Чорноус, 2021). За останні

десятиліття побільшало публікацій, у яких вітчизняні лінгвісти торкаються питання специфіки семантичної структури оніма, як-от: Ю. Карпенко «Теоретические основания разграничения собственных и нарицательных имен» (1975), І. Желєзняк «Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв» (2001), П. Чучка «Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник» (2005), Д. Руденко «Имя в парадигмах «философии языка» (1990), О. Карпенко «Проблеми когнітивної ономастики» (2006), Г. Лукаш «Семантична структура конотативних власних назв» (2009), «До семантики власної назви: корелативність поетонімів» (2017) та «Амплітуда семантичного розширення власних назв» (2017), С. Левочкіна «Семантика власних назв» (2009), Ю. Браїлко «Семантична специфіка онімів» (2009), Г. Зимовець «Семантичні особливості власних назв» (2010), І. Білоус «Modern linguistic views on Nomina Propria» (2013), В. Котович «Ойконіми: роздуми про семантику» (2017), О. Чорноус «Проблемні питання семантики власних назв» (2021) тощо.

Є серед вітчизняних науковців як ті, хто вважає оніми асемантичними номінативними одиницями, так і ті, хто обстоює думку про притаманну їм семантику. Але немає однастайності і серед прихильників семантичності онімів, які й досі не можуть дійти згоди щодо того, скільки компонентів її формує, тобто чи притаманне власній назві, поряд із денотативним і конотативним, сигніфікативне значення (див. детальніше (Чорноус, 2021)). Не менш складним є питання характеру онімної семантики, зумовленого специфікою референції в межах різних онімних розрядів і класів. Також проблему лексичного значення пропріативів дослідники пропонують розглядати з різних позицій на рівні мови і мовлення (доволі обговорювана нині тема). Не можна обійти увагою і той факт, що семантика власної назви на мовленнєвому рівні має здатність варіюватися відповідно до умов, характеру спілкування, мовленнєвої ситуації. Утруднює формування єдиного погляду на проблему і те, що, як слушно зауважила Г. Лукаш, для її розв'язання вчені обирають різні підходи: розглядають питання семантичності / асемантичності онімів із погляду семасіології, семі-

отики, прагматики, когнітивної ономастики, лінгвокультурології тощо (Лукаш, 2009, с. 53). Харківський науковець Д. Руденко навіть пропонує відмовитися від уживання терміносполуки *лексичне значення* у стосунку до онімів і натомість використовувати терміни *зміст* або *смысл*, тому що власні назви, на його думку, не мають такого значення, як загальні, і вивчати їх у межах «парадигми загальної назви» – безперспективно (Руденко, 1990, с. 233–234). Усі згадані «труднощі» розгляду задекларованої проблеми важливі й потребують пильної уваги. Гадаємо, не варто ігнорувати і той факт, що особливості онтологічного буття власної назви, її семантичної сутності на різних етапах розвитку української системи називання не могли бути однаковими.

Отож очевидно: потрактування лексичного значення оніма – проблема давня, складна й багатоаспектна. Якщо ж звернутися до питання семантики фольклорної власної назви, то виникають додаткові нюанси, пов'язані зі специфікою фольклорного слова, його лексичного значення, особливостями фольклорної комунікації. І, власне, саме фольклорна онімія, одна з небагатьох, дає підстави говорити про особливості семантичного статусу власної назви в українській системі найменувань на різних етапах її формування.

Мета дослідження – проаналізувати особливості семантики народнопоетичних власних назв. Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання конкретних **завдань**: окреслити коло об'єктивних та суб'єктивних чинників, які ускладнюють розуміння специфіки семантики онімів; з'ясувати семантичні потенції фольклорних власних назв та їхній зв'язок з різними етапами еволюції національної онімійної системи.

Виклад матеріалу. Кілька десятиліть тому відомий словацький ономаст В. Бланар, розмірковуючи над двоступеневою залежністю онімного знака, зауважив: «...мовні особливості власних назв складаються із врахування системних можливостей певної мови та водночас із врахування потреб і можливостей онімійної системи цієї мови» (Blanar, 2008, с. 14).

Екстраполюючи висловлену науковцем думку на предмет наших студій, можемо стверджувати, що, з одного боку, семантичний

статус фольклорного оніма виформовується відповідно до семантичної специфіки власної назви загалом; з іншого боку, його семантична структура зазнає трансформацій у лоні фольклорної мови як такої.

Сьогодні українські лінгвостилісти розглядають мову фольклору як самодостатній щодо структурно-семантичної організації та естетичних функцій предмет у системі національних культурних вартостей, як одну із підсистем, метасистему національної мови. На їхню думку, «серед словесних знаків за категорійними значеннями та функціями найповніше роль мовно-естетичних знаків культури, безперечно, можуть виконувати повнозначні слова» (Данилюк, 2011, с. 61). Якщо ж поширити це твердження на наш матеріал, то не в останню чергу саме власні назви нерідко є ключовими словами у фольклорному тексті, а також, з огляду на їхню властивість вбирати всю інформацію про номінований референт, здатні формувати у своєму значенні культурну компоненту. Власне, саме ключовим словам в усній народній творчості, на думку лінгвофольклористів, притаманна семіотичність як необхідна ознака (Данилюк, 2011, с. 62) і вони, поряд з іншими усталеними мовними висловами, «становлячи єдність звукової форми і змісту, ... виявляються своєрідними згустками національно-культурної інформації, яка ситуативно відтворюється носіями традиції» (Данилюк, 2011, с. 63). Отож, за логікою, власне фольклорні оніми є повноцінними носіями згаданих вище властивостей.

Оскільки жанр у фольклорі, через його значущість, може впливати на семіотичний статус ужитих у ньому онімів, ми обрали на початках пісенні тексти, тому що частина з них, а саме обрядові пісні, «створять найдавнішу верству пісенну української народної поезії» (Колесса, 1970, с. 24) і вплинули на формування провідних засад, тенденції розвитку та визначальні риси уснопоетичної творчості загалом. Окрім того, ці тексти, на думку фольклористів, пов'язані з магією, давніми віруваннями й збережена ними фольклоронімія може мати безпосередній стосунок до найдавніших форм розуміння й осмислення світу, міфологічної парадигми. Саме її вважають однією з найдавніших в історії європейської культури ідейно-естетичних парадигм,

у межах якої, до речі, розпочала формування система нашої національної онімії. Разом з тим частина народних пісень і сьогодні є активною частиною українського узусу, тобто маємо справу з текстами, що належать до ментальної сфери культури загалом і водночас є елементом реального суспільного процесу. Ці особливості буття пісенного шару фольклору формують і особливі умови використання в них власних назв.

Як відомо, усне побутування фольклору створює умови для постійного відтворення фольклорних текстів щоразу в новому середовищі та часі, тому частина вжитих у них онімів є тими наймобільнішими, найконкретнішими елементами, які змінюються відповідно до ситуації, території та часу виконання фольклорного твору. Це ті конкретні, реальні назви, які мають сильну локальну прив'язаність, бо тексти, що їх фіксують, тісно пов'язані з говіркою тієї місцевості, де побутують. Власне, у цьому обмеженому просторово-часовому континуумі фольклорного твору оніми почуються органічно, бо називають ті референти, які добре відомі конкретному заголові, тому однозначно їх номінують і ця номінація активує у свідомості учасників комунікації усі їхні важливі риси.

З іншого боку, усна українська культура передбачає «образно-інтуїтивний і логіко-понятійний способи освоєння світу за принципом внутрішніх асоціацій» (Шокало, 1995, с. 6). Ужиті в піснях оніми, насичені локальними або загальнонаціональними прихованими смисловими можливостями, можуть виконувати функцію знаків, символів, акумуляторів традиційного соціокультурного досвіду.

З огляду на сказане, інформаційна насиченість, семантичний статус фольклорних онімів можуть бути різними. Фольклорні тексти, будучи компонентом ментальної сфери культури, водночас є і частиною реального суспільного процесу, бо існують по-справжньому, власне, у хвилину виконання. Отож у системі уснопоетичної онімії матимемо різні за семантичним потенціалом назви: з одного боку найменування реальних осіб, географічних об'єктів, часових відтинків тощо, які відповідають ономастикону певної епохи, певної території / регіону, а з іншого боку, оніми-символи, прадавні за своєю суттю знаки традиційного

соціокультурного досвіду, покликані актуалізувати певні архетипні уявлення. Перші з них нерідко належать до змінних власних назв, або, за визначенням С. Левочкіної, контекстуально-специфічних, другі – до фольклоронімів-констант, або унікально-специфічних онімів (Левочкіна, 2009, с. 168).

Щодо перших, то вони повноцінно виконують функцію референції, номінуючи позначуваний об'єкт. А оскільки референт добре знайомий оточенню, семантика такої назви міститиме у своєму складі, окрім денотативного компонента, і конотації, пов'язані з суб'єктивним сприйняттям номінованого, що цілком відповідає відзначеній лінгвістами властивості онімів мати в мовленні навіть «більший обсяг інтенціоналу (інформаційної насиченості)», ніж загальні назви (Левочкіна, 2009, с. 171). Під час кожного виконання колядки чи щедрівки, весільної пісні, веснянки, коломийки, адресованих конкретній особі, значення ужитої в них власної назви буде насичене особливими смисловими відтінками внаслідок суб'єктивного сприйняття цієї особи, а також змінюватиметься залежно від контексту спілкування, ситуації. Щоразу народнопісенний *Іван* матиме інший зовнішній вигляд, вік, характер, інакшим буде ставлення до нього – його ім'я оточуватиме ореол суб'єктивних уявлень учасників певної фольклорної комунікації. Потребу зберегти в цьому разі конкретність називання інтуїтивно відчували збирачі фольклору, тому дуже часто в записах таких текстів пропускали особове ім'я, ставлячи після слів *на ім'я* три крапки. Наприклад, у записах народних пісень Ю. Федьковича в найбагатших на особові імена пісенних жанрах: колядках, щедрівках та весільних піснях – не засвідчено жодного особового імені. Для них залишене місце у формулах-повторах: *Гой знати, знати, котре господар, котре господар на ім'я пан... Гой знати, знати, хто господиня, на ім'я... Гречний молодець на ім'я пан... А ще краща вельможна панна, вельможна панна на ім'я... Гордоє дитя на ім'я...* Це може свідчити про те, що тексти пісень з такими формулами не втратили на час запису властивої їм первісно обрядової функції, а отже потреби зміни імені під час кожного нового виконання. Таку ж ситуацію спостерігаємо й у випадку

використання топонімів, передовсім мікротопонімів, завдання яких у більшості народнопоетичних текстів – вказувати на реальні топооб'єкти, тому виникає потреба змінювати географічну назву, залежно від умов виконання. Так, наприклад, у наймитській пісні з Поділля в записах кінця XIX ст. вжито мікротопонім *Літнівське поле* (*Виїжджаю я та й без Літнівське поле; Не їден скаже: «Ой вернися, серце моє!»*), до якого подано примітку: «Тут співають назву села або міста, в якому служать» (Наймитські..., 1975, с. 123). Або, наприклад, коли йшлося про солдатчину, у рекрутських піснях із Закарпаття співали: *Ой лишив я кучерики у Хусті на танку, Бодай пани поздыхали, що ня взяли в бранку. На Буковині: Я кучерики любила З малої дитини, Що в Кіцмани облетіли За квадра години* (Буковина). На Гуцульщині: *В Коломій заgrimіло, А в Косові трісло, Положили жовняренька, На новеньке крісло* (Гуцульщина). А на Вінниччині: *А учора ізвечора прийшла карта з Гайсина... Стали карту читати, кого в військо забрати* (Вінниччина). Усі ойконіми, які трапилися в наведених текстах, чітко локалізують міста в регіонах, де відбувалося реальне на час їх створення рекрутування до війська, і за умови зміни умов виконання пісні могла відбуватися і заміна цих найменувань на регіональні відповідники.

Очевидно, семантична організація контекстуально-специфічних фольклорних онімів дуже подібна до лексичного значення власних назв у мовленні. Але, з огляду на специфіку побутування фольклорного твору в сучасних умовах, існує ще одна перспектива бачення проблеми: якщо ми спробуємо говорити про семантику цих онімів, беручи до уваги лише видрукувані тексти з ними, поза реальним їх виконанням, то мусимо констатувати, що в цьому випадку інтенціонал частини з них, наприклад, антропонімів і мікротопонімів, буде незрівнянно біднішим. Ми не маємо жодного уявлення про позначувану персону (окрім того, що це людина, а не, наприклад, країна, тварина, сузір'я і т. д., що це особа певної статі і, можливо, національності чи віку, а також, що її ім'я не Петро чи Павло, а Іван) і доволі загальне поняття про позначувану місцину (село, ріка, гора, кут села, поле тощо), тобто мовне значення таких фольклор-

них власних назв складатиметься насамперед з інформації про семантичний клас, до якого належить позначувана ними сутність (це особове ім'я, прізвисько, прізвище, мікротопонім тощо).

Іншу структуру лексичного значення мають унікально-специфічні оніми, які, виконуючи репрезентативну функцію, у різних контекстах будуть активувати ту саму інформацію. До них найчастіше належать відомі широкому загальному назви, прецедентні імена з потужним конотативним потенціалом, чією багату семантичну структуру формують мовні, мовленнєві й позалінгвальні компоненти. Саме їхній інтенціонал, за слушним зауваженням Г. Зимовець, здатен включати складні смисли, що сформувалися в певній культурі, і відсилати до вторинних моделюючих систем (Зимовець, 2010, с. 53). До таких фольклорних онімів належать *Дунай, Київ, Дніпро, Львів, Морозенко, Хмель (Хмельницький)* та ін., але в аналізованому матеріалі чи не найвагоміше місце посідають сакральні власні назви, засвідчені переважно текстами календарно-обрядової та родинно-обрядової поезії.

Тексти цих жанрів, попри більш ніж двотисячолітнє панування на наших землях християнства, зберегли частину міфонімів, залишки найменувань доби язичництва. Початки цієї частини фольклоронімії сягають первісної магії, найдавнішого, на думку фольклористів, шару народної творчості, оскільки художня творчість неподільно пов'язана з розвитком міфічних народних вірувань (Колесса, 1970, с. 25).

Семіотична і семантична сутність власної назви на різних етапах розвитку української онімії, як засвідчує наш матеріал, була неоднаковою. Виявлені міфоніми виникли і тривалий час функціонували в межах міфологічної парадигми, яка передувала теологічній і у якій ім'я сприймалося як назва певної внутрішньої сутності позначуваного ними об'єкта, актуальної на момент називання ознаки: *Коляда, Коструб, Куст, Шум / Зелений Шум, Черчик-Васильчик, Іван-Білодан, Ягіл-Ягілонька, Подоляночка, Весна, Рожса, Туман (Тума, Дума, Дунай), Воротар (Володар), Ящур, Дід, Баба, Дядько, Жельман (Зельман), Ярило (Джурило, Чурило), Купало, Морена, Мара,*

Лада, Лель, Дана, Желя, Дажбог, Перун. У багатьох словниках, енциклопедіях (від тлумачних, етимологічних до етнолінгвістичних) можна знайти пояснення їхньої внутрішньої форми, яку неодмінно лучать із сутністю позначуваної ними субстанції. Наприклад, поширених у веснянках персонажів, покровителів весняної вологи з коренем дол- у назвах (*Подоляночка, Додола. Білодан*) учені пов'язують з місцем їх виконання – долинами (див. детальніше (Колесник, 2017, с. 281–282), а *Купала* і *Морена* могли позначати різні персоніфікації Сонця, оскільки, за О. Потебнею, одним із значень кореня *куп-* є *вогонь*, а кореня *мар-* – «блистіти» (Потебня, 1883, с. 204–205) і т.д. Сьогодні вчені сперечаються щодо розуміння етимона більшості з них, але одностайні в тому, що на час виникнення їм притаманна була етимологічна ясність і це було підставою для формування пойменованого ними повноцінного образу, який у давні часи був одним із засобів осмислення світу (див. детальніше (Колесник, 2017, с. 264–319)).

Учені свідомі того, що такі імена не могли бути беззмстовним, бо відображали процес пізнання. Міфологічна свідомість сприймала їх як певну внутрішню сутність позначуваного ними об'єкта. Їхня внутрішня форма, етимологічне значення були зародком, наділеним значенням. І згодом, навіть у новому культурному модусі, втрапивши зв'язок із мотиватором, «прочитуваність» внутрішньої форми, частина з них зберегла загальні уявлення про референт, його місце в народних віруваннях і значення. З часом одні міфоніми розширили семантичний обсяг і перейшли в загальні назви: *коляда, коструб, шум, рожса, весняночка, купалочка* та ін., а решта, втрапивши прозорість етимології, не маючи можливості «тлумачити» позначуване, були семантично повноцінними, перетворилася на неповнозначні частини мови: *Ой Дів, Дів, Ладо, Дів! Ой Лелю-Лелю; Лелю! Лелю!; Ох (Ой), і я в Лелю; Лелюм-полелюм; Лелю-полелю* тощо.

Хочемо звернути увагу на те, що внутрішня форма частини давніх сакральних назв виявилася суголосною християнському вченню і була адаптована новою релігійною парадигмою, як-от: *Бог, Мати Божжа, Діва, Син Божий, Господь, Різдво, Святий вечір,*

Щедрий вечір, Зелені свята тощо. Трансформація в новому культурно-естетичному модусі не позначилася ані на їхній внутрішній, ані зовнішній формі. І в частині давніх текстів на їхню причетність до нової релігії дотепер вказує лише контекст або наявність у тексті інших біблісонімів. Наприклад, прадавня лексема *Бог*, яка, на думку Ю. Карпенка, була центральною на всіх етапах розвитку язичництва, а також і в християнстві, від найдавнішого часу мала значення *податель* (Карпенком. 2003, с. 163): від давньоіндійського *bhagah* 'наділяючий, податель, пан, влади́ка', *byajati, byajate* 'наділяє', авестійським *baṇa* 'господь, бог', *baṇšati* 'бере участь' (Етимологічний..., 1982, с. 219). О. Потебня в праці 1883 року висловив припущення про етимологію лексеми *Бог* як «податель долі» (Потебня, 1883, с. 156). Саме таке розуміння внутрішньої форми цього теоніма як *податель* демонструють народнопісенні тексти, які фіксують вигуківі конструкції з цим теонімом з проханням про певне благо: *Дай же, Боже; Гой дай, Боже; Дай мі, Боже; Поможі, Боже; Біг, помагай; помагай, Біг; Дай ми, Божейку; Боже, дай здоров'я; Здорови, Боже; Спаси, Боже; Вроди, Боже; Зароди, Боже; Зроби, Боже; Стережи, Боже; Щастя, Боже; Світи, Боже; Ступи, Боже, до нас; Повінь, Боже, духом святим; Жич, Боже; Благослови, Боже; Отвори, Боже; Роздай, Боже; Прибав, Боже; Пошли ж їм, Боже* і т. д.

Очевидно, первісно власна назва виникала як результат усвідомлення людиною певного явища, тому її внутрішня форма втілювала сприйняття самого об'єкта номінації, описувала його. Ця прозорість етимона утруднювала розмежування давніх назв на оніми та апелятиви. Назва не була ані власною, ані загальною в сучасному розумінні: будучи

пов'язаною в народній свідомості з певним одиничним денотатом, залишалась не позбавленою сигніфікативного значення.

О. Потебня, вивчаючи шляхи розвитку думки, досліджуючи таємницю процесів пізнання та їхнього зв'язку зі словом, саме на прикладі найменувань фольклорних символів, зокрема міфонімів, шукав відповіді на запитання щодо еволюції мови й мислення. Учений був переконаний, що в давні часи, коли слово було не пустим звуком, а залежало від досвіду, запасу знань і психічного стану людини в момент сприйняття, набагато яскравіше відчувалася законність слова і його зв'язок із самим предметом, його суттю (Потебня, 1989, с. 158–159). Ім'я у міфічній традиції було наділене виражальними властивостями, його інтенціонал формували культурно значуща інформація, складні смисли культури. Вважати такі назви асемантичними немає підстав.

Висновки. Зважаючи на подальший вплив цієї частини фольклорної онімії на становлення та розвиток національної системи найменування, можемо стверджувати, що основні процеси та механізми національного назвотворення започатковані ще в межах міфологічної концепції власної назви. На це варто звернути увагу хоча б тому, що нині теоретична ономастика зорієнтована насамперед на аналіз категорійних ознак, притаманних сучасним онімам. Актуальним, на наш погляд, залишається розпрацювання ономастичної теорії, яка б зважала на різні етапи еволюції онімії системи, зокрема й міфологічній. Це б розширило наше розуміння семантичного статусу власних назв, механізмів та принципів онімії номінації, допомогло глибше усвідомити природу оніма та його номінативних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

- Blanar V.** Vlastne meno vo svetle teoretickej onomastiky. Bratislava: SJS pri SAV, 2008. 77 s.
- Данилюк Н. О.** Знакова природа народнопісенного слова. *Мовознавство*. 2011. № 6. С. 55–63.
- Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ, 1982. Т. 1. 632 с.
- Зимовець Г.** Семантичні особливості власних назв. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна*. 2010. Вип. 13. С. 250–256.
- Карпенко Ю.** Українська ментальність: палеолінгвістичне декодування (II). *Бог. Волинь-Житомирщина*. 2003. Вип. 10. С. 163–164.
- Колесник Н.** Онимія української народної пісні: монографія. Чернівці, 2017. 368 с.

- Колесса Ф.** Про вагу наукових дослідів над усною словесністю. *Фольклористичні праці* / підгот. до друку В. А. Юзвенко. Київ, 1970. С. 17–33.
- Лєвочкіна С.** Семантика власних назв. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Філологічні науки. 2009. № 169. С. 167–175.
- Лукаш Г. П.** Семантична структура конотативних власних назв. *Ономастичні науки*. 2009. № 1(3). С. 53–58.
- Наймйтські та заробітчанські пісні / упоряд. С. Грица, О. Дей, М. Марченко. Київ : Наукова думка, 1975. 576 с.
- Потебня А. А.** Объяснения малорусских и сродных народных песен: I. Веснянки. *Отдельный оттиск из «Русского Филологического Вестника»*. Варшава, 1883. № 415 (15). 286 с.
- Потебня А. А.** Слово и миф / сост., прим. А. Топорков. Москва, 1989. 624 с.
- Руденко Д.** Имя в парадигмах «философии языка». Харків, 1990. 299 с.
- Чорноус О.** Проблемні питання семантики власних назв. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 6 (2). С. 116–122.
- Шокало О.** Традиція української культури. *Український світ*. 1995. № 7–12. С. 6–7.

REFERENCES

- Blanar, V.** (2008). *Vlastne meno vo svetle teoretickej onomastiky [Proper name in the light of theoretical onomastics]*. Bratislava: SJS pri SAV [in Slovak].
- Chornous, O.** (2021). Problemni pytannia semantyky vlasnykh nazv [Problematic issues in the semantics of proper names]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences* (Issue 35; Vol. 6 (2)), (pp. 116–122 [in Ukrainian]).
- Danyiuk, N. O.** (2011). Znakova pryroda narodnopisennoho slova [Semiotic nature of word as used in folk song]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 6, 55–63 [in Ukrainian].
- Hrytsa S., Dei O., Marchenko M.** (Eds.) (1975). *Naimytski ta zarobitchanski pisni [Naimitsky and Zarobitchansky songs]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Melnychuk, O.** (Ed. in Chief and others). (1982). *Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]* (Vols. 1–7; Vol. 1) Kyiv: In-t movoznavstva im. O. O. Potebni AN URSR [in Ukrainian].
- Karpenko, Yu.** (2003). *Ukrainska mentalnist: paleolinhvistychnne dekoduvannia (II). Boh. [Ukrainian mentalist: paleolinguistic decoding (I). God]* *Volyn – Zhytomyrshchyna – Volyn – Zhytomyr region*, (pp. 163–164) [in Ukrainian].
- Kolesnyk, N.** (2017). *Onimii ukrainskoi narodnoi pisni: monohrafiia monohrafiia [Onymy Ukrainian folk song: monograph]*. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Kolessa, F.** (1970). Pro vahu naukovykh doslidiv nad usnoi slovesnistiu [About the importance of scientific research on oral literature]. In V. A. Yuzvenko (Prep. to friend), *Folklorystychni pratsi – Folklore practices* (pp. 17–33). Kyiv [in Ukrainian].
- Lievochkina, S.** (2009). Semantyka vlasnykh nazv [Semantics of proper names]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Filolohichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series: Philological sciences*, 169, 167–175 [in Ukrainian].
- Lukash, H. P.** (2009) Semantychna struktura konotatyvnykh vlasnykh nazv [Semantic structure of connotative proper names]. *Onomastychni nauky – Onomastic sciences*, 1(3), 53–58. [in Ukrainian].
- Potebnya, A. A.** (1883). Obyasneniya malorusskikh i srodnykh narodnykh pesen: I. Vesnyanki [Explanations of Ukrainian and related folk songs: I. Stoneflies]. *Otdelnyy ottisk iz «Russkago Filologicheskago Vestnika» – Separate print from the "Russian Philological Bulletin", 415 (15)*. Varshava [in Russian].
- Potebnya, A. A.** (1989). *Slovo i mif [Word and myth]*. A. Toporkov (Comp., not.). Moscow [in Russian].
- Rudenko, D.** (1990). *Imya v paradigmah «filosofii yazyka» [Name in the paradigms of "philosophy of language"]*. Kharkov [in Russian].
- Shokalo, O.** (1995). *Tradyttsiia ukrainskoi kultury [The tradition of Ukrainian culture]*. *Ukrainskyi svit – Ukrainian world*, 7–12, 6–7 [in Ukrainian].
- Zymovets, H.** (2010). Semantychni osoblyvosti vlasnykh nazv [Semantic features of proper names]. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]. Ser.: Filolohichna – Scientific notes [of the National University "Ostroh Academy"]*. Ser.: *Philological* (Issue 13), (pp. 250–256) [in Ukrainian].